

ROLA PRZEDOGRÓDKÓW W POPRAWIE WARUNKÓW EKOLOGICZNYCH I SPOŁECZNYCH OSIEDLI MIESZKANIOWYCH

Ewa Trzaskowska

Katedra Kształtowania Krajobrazu, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Department of Landscape Architecture, The John Paul II Catholic University of Lublin
ul. Konstantynów 1h, 20-950 Lublin, e-mail: etrzaskowska@kul.pl

Streszczenie. W Polsce przedogródki na osiedlach mieszkaniowych są formą zieleni niedocenianą. Założenia występujące na starszych osiedlach od lat stanowią nierozdzielny element zieleni spotykanej przed blokami, mimo że są to założenia spontaniczne. Na ogół nie mają uregulowań prawnych, jedynie we wspólnotach mieszkaniowych spotykane są odpowiednie zapisy dotyczące użytkowania terenów położonych pod balkonami. Na wielu osiedlach jest jedynie przyzwolenie na zagospodarowanie takich terenów. W wielu miejscach, np. Niemczech, przedogródki wymieniane i wykorzystywane są jako sposób poprawy struktury zieleni w modernizowanych osiedlach mieszkaniowych. Mieszkańcy dostają je do zagospodarowania, a często również pomoc fachową przy zakładaniu oraz sadzonki. Doceniana jest ich rola w poprawie estetyki, stosunków społecznych, budowaniu wspólnoty, poprawie bezpieczeństwa. Artykuł stanowi próbę określenia funkcji przyrodniczej przedogródków zakładanych spontanicznie przy blokach na osiedlach mieszkaniowych oraz ich roli w kształtowaniu zrównoważonych miast. W tym celu w latach 2008–2010 podjęto badania przedogródków na osiedlach mieszkaniowych Lublina. Analizie poddano 250 założeń, w których określono wielkość, strukturę, formę, estetykę, skład gatunkowy.

Słowa kluczowe: przedogródki, osiedla mieszkaniowe, Lublin

WSTĘP

W Polsce powojennej w wyniku dużych potrzeb mieszkaniowych, wynikających m.in. z odbudowy miast, migracji mieszkańców wsi do miast i przyjętej polityki urbanistycznej, aby budować dużo i tanio, na długo zaniedbano zieleni. Pojawił się pejzaż industrialny, szare tynki, brzydkie elewacje, monotonne osiedla. Spowodowało to, że mieszkańcy sami kształtowali i upiększali najbliższe otoczenie. Zagospodarowywali usypane ze śmieci, odpadów budowlanych hałdy ziemi. Aranżowali resztki sadów, fragmenty pozostałych ogrodów. W otoczeniu bloków pojawiły się przedogródki dotychczas kojarzone zwykle z terenami wiejskimi. Takie ogrody stanowią swoistą przestrzeń półprywatną, w której użytkownik realizuje potrzebę kontaktu z przyrodą, jest jednocześnie zmuszony do relacji ze wspólnotą użytkującą sąsiadującą z nim publiczną przestrzeń. Po-

wstają one także, bo widok z okna staje się namiastką letniego pokoju [Mitkowska i Siewniak 1998]. Do dziś takie ogrody istnieją, mieszkańcy wyłącznie dzięki prywatnym środkom, spontanicznej pracy utrzymują wokół bloków pasy zieleni. Przedogródki pojawiają się przy wejściach lub pod balkonami bloków. Struktura przedogródka ma formę otwartą, a kompozycja podporządkowana jest podstawowej funkcji reprezentacyjności [Gawryszewska 2004, 2006]. Na ogół nie mają one uregulowań prawnych, jedynie we wspólnotach mieszkaniowych spotykane są odpowiednie zapisy dotyczące użytkowania terenów publicznych położonych pod balkonami. Nie każdy ogródek jest ładny i nie zawsze pasuje do zieleni projektowanej na osiedlach, dlatego władze niektórych osiedli nie zgadzają się na wysadzanie jakichkolwiek roślin (os. Poręba – dzielnica Czuby), inne przeciwnie – doceniają wysiłki mieszkańców w upiększaniu terenów zieleni osiedlowej, organizują konkursy.

Zainteresowanie badaczy przedogórkami ogranicza się często do wskazania ogólnych informacji o potrzebie włączenia tych form zieleni w system terenów zieleni [Fabijanowska 2001]. W tej sytuacji niezwykle istotne jest zauważenie potencjału, jaki w skali całego miasta mogą stanowić ogrody powstające przy blokach. Przedogródki to element wspomagający zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni urbanistycznej. Element wielofunkcyjny, który w znacznej mierze może przyczynić się do odtworzenia zieleni poprawiającej równowagę ekologiczną miast. Celem niniejszego opracowania jest określenie roli przedogórków w strukturze osiedli mieszkaniowych. Ma temu pomóc zinventaryzowanie przedogórków, gatunków w nich spotykanych, określenie częstotliwości ich występowania oraz składu gatunkowego.

METODYKA BADAŃ

Występowanie roślin w przedogórkach na osiedlach mieszkaniowych Lublina badano w latach 2008–2010. W pracy uwzględniono przedogródki przy zabudowie wielorodzinnej występujące we wszystkich dzielnicach miasta. Ocenie poddano wielkość założeń, strukturę, estetykę, formę, skład gatunkowy.

WYNIKI

W Lublinie przedogródki pojawiają się zarówno przy wejściach, jak i pod balkonami bloków. Przy blokach z kilkoma klatkami spotykane są przedogródki, których długość jest równa długości bloku lub odległości między klatkami, ale skład gatunkowy i kompozycja roślin wskazują na osobną własność. Najmniej przedogórków spotykano na nowych zamkniętych osiedlach, tam albo brakowało na nie miejsca, nasadzenia przed blokami miały charakter planowy lub właściciele mieszkań na parterze mieli ogrody na tarasach. Zaobserwowano

również prawidłowość, iż większość odnalezionych założeń znajdowała się przy blokach 4–5 kondygnacyjnych z kilkoma klatkami, rzadko założenia pojawiały się przy wieżowcach lub blokach z jednym wejściem. Na uwagę zasługuje fakt, że najpiękniejsze przedogródki, największe ich zróżnicowanie, występowały tam, gdzie władze osiedli akceptowały zagospodarowanie terenów przy blokach przez mieszkańców. Te pomysły wspierają głównie starsze osiedla, w których większość pieniędzy z czynszów przeznaczana jest na remonty i brakuje ich na utrzymanie zieleni.

W przypadku osiedla Kolejarsz w dzielnicy Kalinowszczyzna istnieje nawet zachęta ze strony władz, polegająca na organizacji konkursów mających na celu wybór najpiękniejszych miniogrodów. Przedogródki w tej części Lublina wyróżniają się dużym bogactwem roślin, obecnością małych form ogrodowych: ławek, altanek, oczek wodnych, spotykamy tu również ogrody tematyczne skalne, przywodne. Zróżnicowane przedogródki, poza wspomnianą Kalinowszczyzną, pojawiały się na innych starszych osiedlach dzielnic LSM i Czuby, choć tam na niektórych osiedlach jest zakaz spontanicznego zagospodarowywania terenów zieleni osiedlowej. Z oporem ze strony administratorów budynków lub władz osiedli w sprawie zagospodarowania przestrzeni publicznej spotykamy się w Centrum, wywołuje to jednak niezadowolenie wśród części mieszkańców. Małe zainteresowanie ze strony mieszkańców tworzeniem przedogrodków występowało na osiedlach, gdzie władze w sposób planowy wprowadzały rabaty kwiatowe, np. na Felinie lub tam, gdzie tuż za blokami były położone ogrody działkowe (os. Piastowskie, os. Sienkiewicza – LSM).

Wielkość przedogrodków wahała się od 0,5 do 40 m². Najmniejsze miały postać obwódki wzdłuż trawnika prowadzącego do wejścia lub małego płatu „wyciętego” w murawie trawnikowej. Te założenia należą do najuboższych, wyróżniono tam jedynie 2–3 gatunki roślin. Dominują formy o powierzchni do 6 m², spotykane zarówno przed wejściami, jak i pod balkonami. Nieliczne przedogródki zajmują duże powierzchnie powyżej 30 m². W pięciu miejscach dostęp do ogrodu możliwy był z balkonu, z którego poprowadzone były schody. Bardzo różnie rozwiązana była sprawa ogrodzeń. Prawie w połowie założeń pojawiało się niskie ogrodzenie – do 50 cm, wykonane z elementów drewnianych (płotki, żerdzie), siatki plastikowej lub jedynie zaznaczone linką lub sznurkiem umocowaną na metalowych prętach. Bardzo efektownie prezentowały się obwódki wykonane ze strzyżonego bukszpanu, ligustru lub aksamitek wyznaczające granice założeń. Nie stwierdzono związku występowania ogrodzeń i położenia przedogrodków. Wiele z przedogrodków zlokalizowanych przed blokami nie miało ogrodzenia, a w tych pod balkonami takie się pojawiało.

W założeniach ogrodowych występowało średnio 19 gatunków roślin. W najbogatszym przedogrodku wyróżniono 36 gatunków, najuboższe liczyły 2 gatunki. Dobór gatunkowy do ogrodów frontowych podobnie jak częstotliwość występowania poszczególnych taksonów oraz wielkość założeń charakteryzuje duże zróżnicowanie. W ogrodach Lublina odnaleziono 248 gatunków. Podczas

badan zwrócono uwagę, że w ogrodach występowały jednocześnie byliny, które stanowiły 58,06%, rośliny jednoroczne 19,35%, uzupełniały je gatunki dwuletnie 3,2%, natomiast krzewy i krzewinki stanowiły solitery, tło dla innych roślin albo żywopłoty, a ich udział wynosił 19,35%. Nieliczne założenia wykonane były tylko z roślin jednorocznych. A tylko jeden przedogródek był w całości kompozycją krzewów, pnączy, krzewinek i traw. Założenie to wyróżniało się nowoczesną estetyką, zrównoważoną kompozycją, interesującym elementem była kamienna rzeka, która odprowadzała w czasie deszczu wodę z rynny do kanalizacji burzowej. Dobór roślin do przedogrodków odzwierciedla zamiłowanie i pasje ogrodnicze, jednak większość roślin spotykanych charakteryzuje się dużą trwałością i odpornością na warunki miejskie. Do najczęściej pojawiających się roślin należały: kosaciec niemiecki (*Iris germanica*), liliowiec ogrodowy (*Heemerocallis hybrida*), floks wiechowaty (*Phlox paniculata*), aksamitki (*Tagetes patula*, *T. erecta*), malwa (*Alcea rosea*). Spotykane w przedogrodkach rośliny można przyporządkować do kilku grup: zimozielone 4,43%, pod względem pochodzenia (synantropijne 6,45%, ze zbiorowisk naturalnych 17,34%, ogrodowe 76,21%), lecznicze 5,24%, pachnące 4,03%, pożyteczne dla zwierząt (miododajne) 9,67%.

W pierwszej kolejności przedogródki umożliwiają realizację pragnienia o posiadaniu choćby najmniejszego kawałka ziemi, który mogliby uprawiać mieszkańcy. To pragnienie wbrew ogólnym opiniom może być realizowane nie tylko w zabudowie jednorodzinnej lub w tzw. ogródkach działkowych, ale również na terenie osiedli z zabudową wielorodzinną. W Lublinie realizacji takich potrzeb umożliwiono mieszkańcom dwóch bloków na osiedlu Mickiewicza (LSM). W balkonach mieszkań na parterze w sposób planowy przygotowano zejścia na teren przeznaczony do indywidualnego zaaranżowania. Nie mają one łączności z chodnikiem czy innymi ścieżkami. Przedogródki są dla tych lokatorów przestrzenią powiększającą mieszkanie, stanowiącą teren upraw i pracy indywidualnej, tym samym decydują o stosunku mieszkańców do środowiska zamieszkania. Problem ten dostrzegany jest również w nowych blokach budowanych przez deweloperów. Przy mieszkaniach na parterze wydzielona jest część terenu do prywatnego korzystania i zagospodarowania. Takie lokale lepiej się sprzedają, szybciej znajdują nabywców.

Podstawową rolę jaką pełnią przedogródki pojawiające się na osiedlach mieszkaniowych jest funkcja estetyczna. Schludne zadbane przedogródki jeśli nawet nie zajmują dużych powierzchni upiększają teren osiedla, a atrakcyjne kompozycje kolorystyczne wzbogacają monotonię zabudowy.

Ważna jest funkcja wypoczynkowa takich obiektów nie tylko dla tych, którzy aktywnie angażują się w ich tworzenie, ale także dla pozostałych, którzy w miastach wypoczywają. Biorąc pod uwagę, że większość ludzi spędza 2/3 czasu w mieszkaniu lub jego najbliższym otoczeniu, a także, że zarówno matki z dziećmi, jak i ludzie starsi mają utrudniony dostęp do rozległych terenów zieleni oraz przy słabo zagospodarowanej zieleni osiedlowej, która powinna być

dostępna maksymalnie blisko, w największej możliwej ilości i różnorodności, przedogródki często spełniają potrzeby i oczekiwania mieszkańców. Sprzyjają regeneracji psychicznej człowieka przez zaspokajanie potrzeb estetycznych i zapotrzebowania na kontakt z przyrodą. Rośliny ozdobne wpływają na poprawę zdrowia fizycznego człowieka m.in. przez większą produkcję tlenu, wydzielane fitonocydy, dzięki fitoremediacji [Nowak 2005]. Bogate w różne gatunki roślin, zróżnicowane pod względem formy (skalniaki, oczka wodne) służą do wypoczynku jego właścicielom, ale także w związku z tym, że graniczą z alejkami chodnikowymi, są miejscem spacerów i zajęć z przyrody dla przedszkolaków i młodszych klas szkoły podstawowej, jak ma to miejsce na os. Kolejjarz.

Utrzymanie i pielęgnacja przedogródków sprzyja nawiązywaniu kontaktów towarzyskich. Zieleń na osiedlach często nie do końca urządzona lub źle utrzymana nie sprzyja utrzymywaniu kontaktów międzyludzkich i umacnianiu więzi społecznych. A jej niewykorzystanie pociąga za sobą straty, nie tylko w sferze gospodarki komunalnej, ale także społecznej. Młode pokolenie wychowane w środowisku, w którym przestrzeń robi wrażenie, jakby nie przedstawiała wartości, nie będzie uznawało tej wartości również w wieku dojrzałym [Chmielewski 2001]. Każdy ogród, nawet mały, wymaga uprawy i stałej systematycznej pracy, odzwierciedla się w nim wola człowieka i jego miłość do przyrody, jest najlepszą szkołą wychowania i wyrazem ekonomicznego myślenia o przestrzeni. Przedogródki spełniają rolę mobilizującą do opieki nad zielenią, są wizytówką gospodarza pełniąc funkcje reprezentacyjne, estetyczne, prestiżowe. Mieszkańcy uprawiając i pielęgnując przedogródek, uczestniczą w tworzeniu środowiska zamieszkania, mają w ten sposób okazję zdobyć uznanie członków rodziny i sąsiadów. Co ciekawe, takie przestrzenie zagospodarowane nie są niszczone przez dzieci i młodzież. To jest przyczyną, dla której w wielu krajach celowo poszerza się przestrzenie prywatne, tworząc strefy indywidualnych upraw sąsiadujących z mieszkaniami znajdującymi się na parterach domów, a także wyznaczając w przestrzeniach społecznych niewielkie grządki, które mogliby utrzymywać mieszkańcy wyższych pięter.

W Stanach Zjednoczonych ze względów społecznych, bezpieczeństwa, poprawy kondycji zieleni w miastach mieszkańcy są wręcz zachęcani do tego typu działań. Odpowiednie firmy zajmujące się zielenią służą pomocą, przekazywane są środki finansowe i jak pokazują badania, założenia takie są bardzo cenne społecznie [Lewis 1973, Kaplan 1984]. W Europie Zachodniej ogrody spontanicznie organizowane przez mieszkańców zyskują aprobatę władz i są uznawane za ważny element terenów zieleni, który musi być chroniony [Bounty 2010]. Od lat 80. władze miast w Niemczech patronują akcji pt. „Zielone podwórka”, uświadamiając mieszkańcom poprzez rozpowszechnianie bezpłatnych wydawnictw opartych na realizowanych przykładach, jak można żyć w mieście i „przetrwać”, czyli żyć w zieleni. Zwiastunem takich działań w Polsce jest akcja zazieleniania podwórek w Szczecinie [Krzyżanowski 2008].

Przedogródki są ważnym elementem na modernizowanych osiedlach z wielkiej płyty. Modernizacja zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego ma na celu utrzymanie lub polepszenie wysokiej jakości i przyjaznego dla środowiska charakteru osiedla poprzez równoważenie zasobów przyrody i przestrzeni osiedla, organizacji społecznej i wymiaru ekonomicznego [Sumień 1998]. Kierunki modernizacji osiedli to nie tylko zabezpieczanie komunikacji, eliminacja przemazania, mniejsze zużycie energii, zwiększanie komfortu zamieszkania, wprowadzanie zieleni, ale także udostępnianie terenów zieleni osiedlowej do indywidualnego zagospodarowania. Przykłady takich działań odnajdujemy w Monachium, Norymbergii, Berlinie czy Regensburgu. Duże osiedla mieszkaniowe dzielone są na mniejsze jednostki – podwórka. Mieszkańcy takich kwartałów mają większą możliwość kształtowania swojego otoczenia, m.in. poprzez zakładanie ogrodów w przestrzeni publicznej. Przedogródek może być usytuowany zarówno od strony wnętrza, jak i od strony ciągów o charakterze publicznym oddzielony skarpią, ogrodzeniem lub krzewami. Jego poziom może być zrównany z otoczeniem lub podniesiony względem niego. Nadrzędnym celem jest umożliwienie ograniczonego w środowisku zurbanizowanym kontaktu z przyrodą. Przekonano się już dawno, patrząc choćby tylko od strony ekonomicznej, że mieszkania częściej znajdują nabywców, a cena mieszkań rośnie w miarę zwiększania się ilości zieleni wokół domu. W związku z powyższym zieleni powinna zajmować każdą rezerwę przestrzeni w zabudowie zwartej [Niekrasz 1999, Chmielewski i Mirecka 2001].

Przedogródki mogą być także alternatywą dla trawnika na nowo gęsto zabudowanych osiedlach. Realizacje wykonane w Głogowie pokazują jednak na konieczność ogrodzenia takich miejsc, gdyż brak zieleni, małe powierzchnie trawników przed blokami które konkurują z miejscami parkingowymi, są niszczone przez mieszkańców [Wawerska 2006].

Na uwagę zasługuje fakt, że elementy roślinne wykorzystywane w procesie kształtowania osiedli mieszkaniowych decydują o ich ekologicznym charakterze, wynikają z tego korzyści dla zdrowia i życia ludzi oraz środowiska. Nadrzędną ideą osiedli mieszkaniowych powinna być poprawa warunków zdrowotnych środowiska mieszkaniowego poprawa jakości życia, stanu środowiska. Przedogródki stanowią ważny i widoczny składnik struktury wewnętrznej zieleni osiedlowej, mogą również, co rzadko się eksponuje, wspomagać regulację warunków ekologicznych miasta. Tym bardziej że na terenach zieleni osiedlowej, podobnie jak w parkach, zaniedbuje się rośliny runa, brakuje rabat, kwietników. Dominują najczęściej zaniedbane trawniki, które pod drzewami, w cieniu nie chcą rosnąć, a na małych powierzchniach pokrywają je rośliny muraw deptanych. W tej sytuacji rośliny ozdobne występujące w przedogródkach stanowią znaczące uzupełnienie tej warstwy. Rośliny zielne przyczyniają się do poprawy struktury ekologicznej, gdyż w przedogródkach znacznie częściej niż na kwietnikach czy rabatach spotykane są rośliny zielne, które stanowią pożytki dla owadów. Odnajdujemy w nich gatunki miododajne i nektarodajne (np. astry, aksamitki, cynie wy-

tworne, lebiodkę pospolitą, rozchodniki, jeżogłówkę purpurową, płomyk wiechowaty, wyżlin większy, żeniszek meksykański), ale również występujące na stanowiskach naturalnych, w tym chronione (m.in. parzydło leśne, pióropusznik strusi, wielosił błękitny). Jest to niezmiernie ważne w miastach, gdzie niszczone są nieużytki oraz gdy okresowo po wykoszeniu bogatych w gatunki łąkowe i synantropijne trawników brakuje takich roślin w zieleni miejskiej [Wrzesień i Denisow 2007]. Rośliny w przedogródkach wzbogacają skład gatunkowy roślin na osiedlach, zwabiają owady, ptaki, stanowią bazę pokarmową, miejsca ukrycia i rozmnażania. Dzięki założeniom wokół bloków powstają małe wyspy ekologiczne, dużo bogatsze od osiedlowych trawników. Takie oddziaływanie można jeszcze poprawić poprzez zachęcanie mieszkańców osiedli do wprowadzania gatunków rodzimych, naturalnie występujących [Bergerot i in. 2010]. W Stuttgarcie, w Niemczech, gdzie od dawna istnieje tradycja wywieszania skrzynek i ukwiecania ich ozdobnymi kwiatami, z reguły pelargoniami, petuniami, begoniami, dostrzeżono, że te ozdobne kwiaty robią ładne wrażenie, ale ich przydatność ekologiczna jest żadna, nie mają znaczenia dla motyli, pszczoł, trzmieli itd. Dlatego zarząd miasta propaguje odejście od czysto ozdobnych roślin na rzecz skrzynek z dzikimi kwiatami niewymagającymi nawożenia i tworzącymi podstawę egzystencji dla lokalnej fauny. Także ten punkt widzenia zdobywa coraz większe uznanie w zakładanych ogrodach miejskich, przedogródkach, zazielenianiu okien, tarasów [Jędraszko 1998, Swift 2008].

W miastach, gdzie brakuje funduszy na tworzenie lub pielęgnację terenów zieleni, na uwagę zasługuje aspekt finansowy, który ogranicza zakładanie rabat i kwietników na osiedlach mieszkaniowych. Przedogródki i zagospodarowane tarasy, balkony nic nie kosztują, bo środki finansowe na ich zakładanie pochodzą od ich właścicieli.

WNIOSKI

Przedstawione powyżej walory przedogródków nie wyczerpują obszernego tematu, są jedynie próbą zwrócenia uwagi na niezwykle ważny problem towarzyszący nieodłącznie wszystkim współczesnym miastom, w których zwiększenie ilości i poprawa jakości zieleni staje się koniecznością. A poprzez mądrą politykę władz, właściwe planowanie osiedli i udostępnianie terenów publicznych do wspólnego zaaranżowania przez mieszkańców można uczynić mieszkanie w mieście zdrowym i przyjemnym. Dzięki ogrodom tworzonej przez mieszkańców możliwa jest poprawa jakości otoczenia, upiększenie terenu osiedla i podniesienie jego statusu jako miejsca korzystnego do życia. Ta forma zieleni, która nie jest niszczonej, przyczynić się może również do redukcji zanieczyszczeń, poprawy kondycji mieszkańców poprzez ruch na świeżym powietrzu (terapia dla osób starszych), nawiązywania więzi sąsiedzkich. Przedogródki

przyczyniają się do poprawy struktury ekologicznej miasta i podobnie jak inne formy zieleni powinny być propagowane i chronione [Zimny 2005].

PIŚMIENNICTWO

- Bergerot B., Fontaine B., Renard M., Cadi A., Julliard R., 2010. *Preferences for exotic flowers do not promote urban life in butterflies*. Landscape Urban Plann. 96, 98–107.
- Bounty B., 2010. *Edible estates*. The Garden 1, 45–46.
- Chmielewski J.M., Mirecka M., 2001. *Modernizacja osiedli mieszkaniowych*. Ofic. Wyd. Polit. Warsz., Warszawa.
- Chmielewski J.M., 2001. *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*. Ofic. Wyd. Polit. Warsz., Warszawa.
- Fabijanowska K., 2001. *Projektowanie zieleni w mieście*, [w:] *Architektura krajobrazu a planowanie przestrzenne*. Red. K. Pawłowska. Wyd. Polit. Krak., Kraków, 203–209.
- Gawryszewska B., 2004. *Rola ogrodu frontowego w strukturze siedliska – stan współczesny a tradycje ogrodu wiejskiego*, [w:] *Krajobraz i ogród wiejski*, t. 3, red. J. Janecki, Z. Borkowski. Wyd. KUL, Lublin, 97–104.
- Gawryszewska B., 2006. *Historia i struktura ogrodu rodzinnego*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Jędraszko A., 1998. *Planowanie środowiska i krajobrazu w Niemczech*. Unia Metropolii Polskich, Warszawa.
- Kaplan R., 1984. *The impact of urban nature: a theoretical analysis*. Urban Ecol. 8, 189–197.
- Krzyżanowski A., 2008. *Metamorfoza na podwórkach*. Zieleń Miejska 6 (15), 6–8.
- Lewis C.A., 1973. *People-plant interaction: a new horticultural perspective*. Am. Hortic. 52, 18–25.
- Mitkowska A., Siewniak M., 1998. *Tezaurus sztuki ogrodowej*. Ofic. Wyd. Rytm, Warszawa, 203–204.
- Niekrasz K., 1999. *Modernizacja osiedli mieszkaniowych z wielkiej płyty w Berlinie*. Oddz. Warszawski SAP, Warszawa.
- Nowak J., 2005. *Rośliny ozdobne w środowisku miejskim warunkiem zdrowia fizycznego i psychicznego człowieka*. Inż. Ekol. 12, 89–92.
- Sumień T., 1998. *Idea zrównoważonego rozwoju w nowym systemie standardów urbanistycznych*. Człowiek i Środowisko 22 (1), 7–24.
- Swift J., 2008. *Miejskie ogrody. Inspiracje, nowoczesne rozwiązania, praktyczne porady*. Wyd. Pascal, Bielsko Biala.
- Wawerska L., 2006. *Mieszkam tam, gdzie to ładne podwórko*. Zieleń Miejska 9, 8.
- Wrzesień M., Denisow B., 2007. *The phytocoenoses of antropogenically transformed areas with a great importance for Apoidea*. Acta Agrobotanica 60 (2), 117–126.
- Zimny H., 2005. *Ekologia miasta*. Agencja Rekl.-Wyd. Grzegorzcyk, Warszawa.

SIGNIFICANCE FRONT GARDENS IN FORM SUSTAINABLE DEVELOPMENT HOUSING ESTATE

Abstract. In Poland front gardens on housing estates are underestimated form green areas. Stepping out on older housing estates from summers foundations make up inseparable element it grows green happened before blocks, in spite this, they are then spontaneous foundations. They on total-ity have not legal settlements, they in housing communities be happened laid under balcony the suitable records of use of terrains regarding only. Consent on farm implements such terrains on many housing estates is only. In many places, such as Germanys exchanged fronton gardens and

they be used as way of improvement of structure it grows green in modernized housing estates. Occupants receive it to management, and often also professional help near institution as well as seedling. Their part be valued in improvement of aesthetics also, the social relations, building the community, improvement of safety. The article the state the test of qualification of function the natural founded front gardens spontaneously near blocks on housing estates as well as their part in formation of sedate cities. In 2008–2010 years investigation was undertaken on housing estates of Lublin front gardens. In front gardens was qualified the size of foundations plants, structure, form, aesthetics, choice species. It subject analysis 250 foundations in which it was marked was 248 species together.

Key words: front gardens, housing estates, Lublin